

ΑΡΧΗ 1ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΤΕΤΑΡΤΗ 13 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Ευρώπη: μια ιδέα υπό κατασκευήν

Οποιαδήποτε απάντηση στο ερώτημα τι είναι Ευρωπαίος δεν μπορεί ποτέ να καλύψει την πολυμορφία των ανθρώπων που είτε θεωρούν τον εαυτό τους Ευρωπαίο είτε θεωρούνται από τους άλλους Ευρωπαίοι. Κατ' αυτό το σκεπτικό ο κάθε ορισμός του Ευρωπαίου ή μάλλον των Ευρωπαίων μπορεί να έχει κάποια αλήθεια όσον αφορά τον κύκλο της διανόησης και της δημιουργίας πολιτισμού γενικότερα. Από αυτήν τη σκοπιά νομίζω ότι ο ορισμός του Ευρωπαίου από τον Paul Valery¹ (θεωρεί στοιχεία του τον αρχαιοελληνικό ορθολογισμό, τη ρωμαϊκή νομοθετική οργάνωση της κοινωνίας και την πνευματικότητα τη χριστιανική) είναι κατά τη γνώμη μου ο πρώτος ορισμός που προσπαθεί να καθορίσει την πνευματική καταβολή² των Ευρωπαίων.

Νομίζω όμως ότι η πορεία της ευρωπαϊκής σκέψης μάς επιτρέπει να παρουσιάσουμε μια πιο δυναμική εξέλιξη της εικόνας του Ευρωπαίου. Θεωρώ λοιπόν ότι οι Ευρωπαίοι, και μιλάμε εδώ για τους ανθρώπους της σκέψης και της διανόησης, χαρακτηρίζονται από το ότι θέτουν υπό αμφισβήτηση κάθε κατακτημένο ή κατεστημένο, με την πρόθεση όχι μόνο να αναιρέσουν το παλαιό χωρίς να απαρνηθούν τις καταβολές τους, αλλά και για να προχωρήσουν προς το άγνωστο. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί μια συνεχής μετακίνηση των γνωστικών συνόρων με απώτερο σκοπό να δημιουργηθεί ένας ευρύτερος χώρος δράσης και αντίδρασης, θέσεων και αντιθέσεων.

Αυτή η αέναη μετακίνηση οδήγησε τους Ευρωπαίους στην εξερεύνηση νέων δρόμων, στην κατάκτηση αποικιών από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, και αυτό νομίζω ότι μπορούμε να πούμε ότι είναι η συνεχής ουτοπία³ (ου τόπος) που κινητοποιεί τον κάθε σκεπτόμενο Ευρωπαίο. Αυτή η ουτοπία, η οποία είναι κατά τη γνώμη μου το βασικό στοιχείο των Ευρωπαίων σήμερα, εκδηλώνεται με την προσπάθειά τους να επιβάλουν αυτό που εκφράζουν τα τέσσερα δέλτα: η Δημοκρατία, τα Δικαιώματα του ανθρώπου, ο Διάλογος και η Διανομή των αγαθών. Και αυτό ίσως να είναι και η πιο συγκλονιστική ιστορική ουτοπία. [...]

Η έννοια της Ευρώπης δεν είναι μια γεωγραφική έννοια αλλά μια έννοια πολιτισμική, στην οποία πρέπει να ενταχθούν ο Νέος Κόσμος και ο πολιτισμός της Αμερικής με πολλές διαφοροποιήσεις φυσικά. Σήμερα όλα δείχνουν πως για χάρη ενός κοινού πεπρωμένου χρειάζεται να επανεξετάσουμε ορισμένα από τα ιστορικά γεγονότα ή και φαινόμενα του ευρωπαϊκού παρελθόντος.

Υπάρχει τελικά Ευρώπη ή δεν υπάρχει; Αν δεχθεί κάποιος την πολυμορφία της Ευρώπης – Ευρώπη σλαβική, Ευρώπη ορθόδοξη, προτεσταντική, καθολική, Βόρεια και Νότια Ευρώπη, Ευρώπη της ελιάς και Ευρώπη του αμπελώνα για παράδειγμα – καταλήγει μοιραία να δεχθεί ότι η έννοια της Ευρώπης είναι μια ιδέα υπό κατασκευήν. Είναι μια Ευρώπη

της οποίας τα διάφορα μέρη μοιράζονται το πνεύμα ενός κοινού ονόματος και το πεπρωμένο ενός οράματος που αρχίζει να διαφαίνεται στον παγκόσμιο ορίζοντα.

[Κείμενο της Ελένης Γλύκατζη - Αρβελέρ από τον ημερήσιο Τύπο]. Διασκευασμένο για τις ανάγκες της γραπτής εξέτασης.

¹Paul Valery: Γάλλος ποιητής ²καταβολή: κληρονομιά ³ουτοπία: απραγματοποίητη ιδεολογία

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Η Ευρώπη ως ερώτημα

Τα άρθρα και τα βιβλία που μιλούν για την Ευρώπη και το μέλλον της είναι αμέτρητα. Βαρετά και ανούσια, στην πλειονότητά τους, ιδίως όσα την προσεγγίζουν μέσα από το πρίσμα της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών και των τραπεζών. Πού και πού ωστόσο ξεμυτίζουν και σημαντικά κείμενα όπως αυτό που κυκλοφόρησε στη γλώσσα μας τη χρονιά που πέρασε: Τζώρτζ Στάινερ¹, «Η ιδέα της Ευρώπης».

Ο Στάινερ, ο μέγας αναγνώστης και κήρυκας της ανθρωπιστικής παιδείας, προκειμένου να εξηγήσει την ιδέα της Ευρώπης, διάλεξε να μη μιλήσει τόσο για βιβλία και για γράμματα αλλά περισσότερο για τον τρόπο με τον οποίον εκφράζεται αυτή η ιδέα, υλικά και φυσικά, στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Για τον Στάινερ, η Ευρώπη είναι πρώτα απ' όλα τα καφενεία της (τόπος διακριτός από τα εστιατόρια και τα μπαρ), εκεί όπου πηγαίνεις για να συναντήσεις φίλους, ομοϊδεάτες ή συνωμότες, αλλά και για να διαβάσεις (ή να γράψεις) μοναχός σου. Δεύτερον, η Ευρώπη ανέκαθεν περπατιέται, δεν υπάρχουν εδώ Σαχάρες και τούντρες². Τρίτον, τα οδωνύμια³ των ευρωπαϊκών πόλεων, αυτά που αντικρίζουμε κάθε μέρα, φέρουν ονόματα δημιουργών, επιστημόνων και πολιτικών (αντίθετα προς τις αμερικανικές λεωφόρους που αριθμούνται), και μαζί με άλλα οδόσημα⁴ ορίζουν τις πόλεις μας ως τόπους μνήμης. Τέταρτον, η Ευρώπη είναι τελικά «ιστορία δύο πόλεων», της Αθήνας και της Ιερουσαλήμ, τα αντίπαλα ιδεώδη των οποίων προσπαθεί να συμφιλιώσει. Πέμπτον, η Ευρώπη είναι ο μόνος πολιτισμός που πιστεύει ότι μπορεί κάποτε να τελειώσει.

Αν πάντως η Ευρώπη έχει μέλλον – και ο Στάινερ πιστεύει ότι παρά ταύτα έχει! –, αυτό βρίσκεται αυτονόητα στην ενοποίησή της, αλλά ακόμη περισσότερο στον σεβασμό των πολιτιστικών, γλωσσικών, κοινωνικών, διατροφικών και άλλων ιδιαιτεροτήτων. Τούτο σε απλά ελληνικά σημαίνει αντίσταση στη σαρωτική κυριαρχία της αγγλοαμερικανικής γλώσσας και κουλτούρας. Το δύσκολο εγχείρημα της Ευρώπης συμπυκνώνεται, κατά τον Στάινερ, στην εξισορρόπηση δύο αντιφατικών αξιώσεων, της πολιτικοοικονομικής ενοποίησης αφενός και της δημιουργικής ιδιαιτερότητας αφετέρου.

Αντίστοιχα, ο συγγραφέας Μίλαν Κούντερα υποστηρίζει με έμφαση ότι για ένα μικρό έθνος η υπεράσπιση της γλώσσας και της κουλτούρας του είναι αξεχώριστη από την πολιτική αυτονομία και ανεξαρτησία του, όμως το κρίσιμο ερώτημα είναι άλλο: για ποιον λόγο να υπάρχει ένα μικρό έθνος και να μην ενσωματώνεται και να αφομοιώνεται σε ευρύτερες εθνικές και γλωσσικές οντότητες; Μόνο ένας λόγος, απαντάει ο Κούντερα, μπορεί να δικαιώσει την ύπαρξη ενός μικρού έθνους: η πρωτότυπη και ξεχωριστή συμβολή του στον πολιτισμό της Ευρώπης (και του κόσμου όλου), μια συμβολή που, αν λείπει αυτό το μικρό έθνος και η γλώσσα του, θα χαθεί για πάντα. [...].

Τελικά, η Ευρώπη θα εξακολουθεί να είναι Ευρώπη όσο θα αντιμετωπίζεται ως ερώτημα. Οι απαντήσεις, όπως πάντα, θα διαφέρουν. Καθένας έχει τη δική του Ευρώπη. Δεν είναι κακό αυτό, αρκεί να μην παίρνει τροπή αποκλειστική και διχαστική.

¹**Τζώρτζ Στάινερ**: φιλόσοφος του πολιτισμού ²**τούντρες**: περιοχές στην αρκτική ζώνη της γης με χαμηλή και φτωχή βλάστηση ³**οδωνύμια**: ονόματα δρόμων ⁴**οδόσημα**: επιγραφές δρόμων

[Κείμενο του Σταύρου Ζουμπουλάκη από τον ημερήσιο Τύπο]. Ελαφρώς διασκευασμένο για τις ανάγκες της γραπτής εξέτασης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Νίκος Καζαντζάκης

Ο ανήφορος (απόσπασμα)

Σε μια φιλική συζήτηση ο Κοσμάς, μέλος της παρέας, περιγράφει ένα όνειρό του.

– Είδα ένα γορίλλα να κρατά αναμμένο δαυλό και να τρέχει χαρούμενος να βάνει φωτιά σε μια μεγάλη πολιτεία. Τινάχτηκα από τον ύπνο κι όλα πια είχαν ξεκαθαρίσει μέσα μου· κατάλαβα ποιος είναι ο μεγάλος κίντυνος¹ που απειλεί τον μεταπολεμικό μας κόσμο.

– Μιλάτε σαν προφήτης, είπε κάποιος, προφήτης από μακρινή ανατολίτικη επαρχία. Στοχάζεστε κι αποφασίζετε με τα όνειρα... Ποιος κίντυνος;

– Τούτος. Ο νους του ανθρώπου ξετυλίχθηκε πολύ γοργότερα, πολύ εντονότερα από την ψυχή του. Ο νους του κατέκτησε κοσμογονικές δυνάμεις² και τις έθεσε στη διάθεση του σημερινού ανθρώπου, που δεν έφτασε ακόμη σε τόση ηθική ωριμότητα ώστε τις δυνάμεις αυτές να τις χρησιμοποιήσει για το καλό του κόσμου. Υπάρχει σήμερα έλλειψη ισορροπίας, δυσαρμονία ανάμεσα στη διανοητική και την ηθική εξέλιξη του ανθρώπου. Ο γορίλλας πήρε στα χέρια του τη φωτιά· να ο κίντυνος!

– Σωστά! φώναξε η Ιρλαντέζα, σωστά!

Ο φιλόσοφος πετάχτηκε να μιλήσει· μα ο Λιούης έβαλε το δάχτυλο στο στόμα· ο φιλόσοφος ανατινάχτηκε δυο τρεις φορές στην πολυθρόνα του, μα σώπασε. Ο Κοσμάς, σα να μιλούσε πια μόνος του, εξακολούθησε, συγκεντρωμένος:

– Αυτός είναι ο κίντυνος. Τώρα που τον είδαμε, πώς μπορούμε να τον πολεμήσουμε; Άρχισε κιόλας και βάνει φωτιά στον κόσμο ο γορίλλας, πώς μπορούμε να τον σταματήσουμε; Θαρρώ, μονάχα ένας τρόπος υπάρχει: να επιστρατέψουμε όλες τις φωτεινές δυνάμεις που υπάρχουν μέσα στον κάθε άνθρωπο και στον κάθε λαό. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε πως ο κόσμος πια αποτελεί έναν τόσο ενιαίο οργανισμό, που δεν μπορεί ένας λαός να σωθεί αν δεν σωθούν όλοι.

¹ **κίντυνος**: κίνδυνος ² **δυνάμεις**: δυνάμεις

[Μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη, *Ο ανήφορος*, Διόπτρα 2022]. Έχει διατηρηθεί η γλωσσική ιδιοτυπία του κειμένου.

Θέμα Α

- A1.** Να αποδώσετε συνοπτικά τις απόψεις του Στάινερ για την ιδέα της Ευρώπης και το μέλλον της, όπως τις παρουσιάζει ο συγγραφέας του **Κειμένου 2** (70-80 λέξεις).

Μονάδες 20

Θέμα Β

- B1.** Να γράψετε στο τετράδιό σας δίπλα στον αριθμό της **Στήλης Α** το γράμμα από τη **Στήλη Β** που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση, με βάση το περιεχόμενο των αντίστοιχων **Κειμένων 1** και **2** (χωρίς αναφορά σε χωρία των κειμένων):

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Στη δεύτερη παράγραφο του Κειμένου 1 υποστηρίζεται ότι οι Ευρωπαίοι	α. δεν αμφιβάλλουν για το κατακτημένο.
	β. απαρνούνται τις καταβολές τους.
	γ. αμφισβητούν το κατεστημένο.
2. Στην τρίτη παράγραφο του Κειμένου 1 υποστηρίζεται ότι η ουτοπία των Ευρωπαίων προσδιορίζεται	α. ως μια ασταμάτητη εξερεύνηση νέων δρόμων.
	β. ως μια αέναη στασιμότητα της σκέψης.
	γ. ως κάτι εφήμερο και προσωρινό.
3. Στη δεύτερη παράγραφο του Κειμένου 2 ο Στάινερ	α. απορρίπτει την ιδέα της Ευρώπης.
	β. αναδεικνύει τη γενική εικόνα της ιδέας της Ευρώπης.
	γ. εξηγεί την πραγμάτωση της ιδέας της Ευρώπης στην καθημερινή ζωή.
4. Στη δεύτερη παράγραφο του Κειμένου 2 υποστηρίζεται ότι	α. η Ευρώπη δεν ευνοεί την ανθρώπινη επαφή.
	β. οι ευρωπαϊκές πόλεις προσδιορίζονται ως χώροι μνήμης.
	γ. ο ευρωπαϊκός πολιτισμός είναι αιώνιος.
5. Στην τρίτη παράγραφο του Κειμένου 2 υποστηρίζεται ότι	α. το μέλλον της Ευρώπης είναι δυσοίωνο.
	β. το μέλλον της Ευρώπης έγκειται στην ενότητα και την αποδοχή της διαφορετικότητας.
	γ. το μέλλον της Ευρώπης συνδέεται κυρίως με την οικονομική της ενοποίηση.

Μονάδες 15

B2. Να επισημάνετε δύο διαφορετικές λειτουργίες που επιτελεί ο τίτλος του **Κειμένου 1**.

Μονάδες 10

B3. Να εντοπίσετε ένα κοινό στοιχείο στις απόψεις που διατυπώνονται στα χωρία «**Υπάρχει τελικά Ευρώπη...στον παγκόσμιο ορίζοντα.**» (**Κείμενο 1**) και «**Τελικά, η Ευρώπη...αποκλειστική και διχαστική**» (**Κείμενο 2**). (60-70 λέξεις)

Μονάδες 10

Θέμα Γ

Γ1. Για ποιον κίνδυνο, κατά τη γνώμη σας, γίνεται λόγος στο απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη και ποια διέξοδος προτείνεται; Απαντήστε τεκμηριωμένα αξιοποιώντας τρεις διαφορετικούς κειμενικούς δείκτες. Με δεδομένο ότι το μυθιστόρημα γράφτηκε το 1946 στον απόηχο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, πιστεύετε ότι το θέμα του παραμένει επίκαιρο; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15

Θέμα Δ

Δ1. «Αν πάντως η Ευρώπη έχει μέλλον – και ο Στάινερ πιστεύει ότι παρά ταύτα έχει! –, αυτό βρίσκεται αυτονόητα στην ενοποίησή της, αλλά ακόμη περισσότερο στον σεβασμό των πολιτιστικών, γλωσσικών, κοινωνικών, διατροφικών και άλλων ιδιαιτεροτήτων».

α) Με αφορμή το παραπάνω απόσπασμα του **Κειμένου 2**, θεωρείτε την ποικιλομορφία πλεονέκτημα ή μειονέκτημα για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό;

β) Ποιες προσδοκίες έχετε ως νέοι/ες για το μέλλον σας ζώντας στην Ευρώπη;

Το κείμενό σας (350-400 λέξεις) να έχει τη μορφή ομιλίας που εκφωνείτε, εκπροσωπώντας το σχολείο σας σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα ανταλλαγής μαθητών/τριών. Μπορείτε να αξιοποιήσετε δημιουργικά υλικό από τα **Κείμενα 1 και 2**.

Μονάδες 30

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

- 1.** Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά σας στοιχεία. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
- 2.** Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων, αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας, να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
- 3.** Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
- 4.** Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
- 5.** Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
- 6.** Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 11.00

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΤΕΛΟΣ 5ΗΣ ΑΠΟ 5 ΣΕΛΙΔΕΣ